

УДК 342

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11\(39\)-712-725](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-11(39)-712-725)

Ювсечко Ярослав Володимирович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри міжнародної комунікації та політології, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0003-4831-8096>

Морська Наталія Львівна кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. Максима Кривоноса, 2, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0002-6533-2802>

Муравйова Ірина Анатоліївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного, фінансового та банківського права, Міжрегіональна Академія управління персоналом, вул. Фрометівська, 2, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-8206-2640>

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ: ВАЖЛИВІСТЬ ТА ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню концепції правової держави та її принципів у контексті сучасного розвитку України. Розглянуто погляди як українських, так і закордонних дослідників на сутність правової держави. Особливо акцентується увага на процесах євроінтеграції України, які вимагають запровадження європейських стандартів правової системи, а також на впливі глобалізаційних процесів на правову державу. Метою статті є розкриття сутності правової держави та її основних принципів, а також пояснення важливості й основних напрямів запровадження таких принципів в українській практиці. В результаті проведеного дослідження було визначено, що реалізація принципу верховенства права та захист прав та свобод людини та громадянина є головними умовами формування сучасної правової держави. У цьому процесі важливо враховувати той факт, що зміна потреб громадян відбувається незалежно від волі законотворця, і народ має бути єдиним джерелом державної влади. Міжнародний досвід є корисним з точки зору удосконалення національного права та затвердження принципів правової держави, особливо в контексті євроінтеграції. Проте в процесі гармонізації національного права із міжнародними нормами необхідно враховувати національні інтереси та не допускати послаблення національного суверенітету. До того ж, на сьогодні міжнародні стандарти мають бути переглянуті щодо їх ефективності в умовах реалізації сучасних викликів

(пандемія, війна). Міжнародні норми мають бути не лише декларативними, а забезпечувати виконання принципів правової держави на практиці. Головними шляхами впровадження принципів правової держави для України є гармонізація національного законодавства з міжнародними нормами з урахуванням національних інтересів, підвищення правосвідомості громадян України, покращення їхніх вмінь користуватися законами, удосконалення механізмів реалізації прав та обов'язків усіх суб'єктів права. Окрім того, варто приділити увагу таким напрямкам, як мінімізація корупції, забезпечення виконання нормативних актів усіма суб'єктами права, удосконалення системи кримінального правосуддя.

Ключові слова: принципи правової держави, глобалізація, верховенство права, конституційна влада, права та свободи людини.

Yuvsechko Yaroslav Volodymyrovych PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Communication and Political Science, Khmelnytskyi National University, 11 Instytutska St., Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0003-4831-8096>

Morska Nataliia Lvivna PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Philosophy and Social Sciences Department, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2 Maxyma Kryvonosa St., Ternopil, <https://orcid.org/0000-0002-6533-2802>

Muraviova Iryna Anatolyivna PhD of Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Administrative, Financial and Banking Law, Interregional Academy of Personnel Management, 2 Frometivska St., Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-8206-2640>

THE PRINCIPLES OF THE RULE OF LAW IN THE GLOBALISED WORLD: IMPORTANCE AND WAYS OF IMPLEMENTATION

Abstract. The article is devoted to exploring the concept of the rule of law and its principles in the context of Ukraine's modern development. It examines the perspectives of both Ukrainian and foreign researchers on the essence of the rule of law. Special attention is given to Ukraine's European integration processes, which require the implementation of European standards in the legal system and the influence of globalisation on the rule of law. The article aims to reveal the essence of the rule of law and its fundamental principles and explain the importance and main directions for implementing these principles in Ukrainian practice. As a result of the research, it was established that implementing the principle of the rule of law, along with the protection of human and civil rights and freedoms, are critical conditions for forming a modern rule-of-law state. In this process, it is crucial to

consider that citizens' needs evolve independently of the will of lawmakers, and the people must remain the sole source of state power. International experience is beneficial for improving national law and establishing the principles of the rule of law, particularly in European integration. However, in harmonising national law with international norms, it is essential to consider national interests and avoid weakening national sovereignty. Furthermore, international standards must be reassessed regarding their effectiveness in addressing contemporary challenges (such as the pandemic and war). International norms should not merely be declarative but should ensure the practical application of the principles of the rule of law. The main paths for Ukraine to implement the principles of the rule of law include the harmonisation of national legislation with international norms while taking national interests into account, increasing legal awareness among Ukrainian citizens, improving their ability to utilise laws, and enhancing mechanisms for the implementation of rights and obligations for all legal subjects. Additionally, attention should be paid to areas such as minimising corruption, ensuring compliance with regulatory acts by all legal subjects, and improving the criminal justice system.

Keywords: principles of the rule of law, globalisation, rule of law, constitutional power, human rights and freedoms

Постановка проблеми. Конституція України визначає нашу державу як правову та демократичну, проте на практиці досягнення такого статусу стикається з низкою перешкод і бар'єрів. Численні дослідження свідчать, що деякі конституційні положення на сучасному етапі мають лише декларативний характер, тому для реального становлення правової держави в Україні необхідно вирішити низку складних проблем. Вони, передусім, пов'язані із реалізацією і захистом прав людини та громадянина, що на практиці, на жаль, не завжди виконується належним чином. Наповнення категорії «правова держава» реальним юридичним змістом відбувається через визначення ключових принципів такої держави і спрямованість державотворчої діяльності на їх реальне втілення. Тому чітке окреслення та визначення напрямів упровадження принципів правової держави, особливо в сучасних умовах боротьби України проти викликів війни, є своєчасним та актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спроби якнайповніше описати сутність і принципи правової держави було здійснено в багатьох роботах українських та закордонних дослідників. В. Сичевський розглядає правову державу в неподільному взаємозв'язку із демократією, законністю та конституційністю. Вчений вважає демократичну державу синонімом правової держави, правовий характер якої базується на праві народу бути єдиним джерелом державної влади та невідчужуваних правах і свободах людей [1].

В. Левчук зауважує, що на сьогодні в Україні триває процес розбудови правової держави, ключовими завданнями якої має стати захист прав та свобод

людей і дотримання законів. Цей процес має ґрунтуватися на виконанні принципів верховенства права, обов'язковості закону для державних органів, організацій та окремих осіб, взаємної відповідальності громадян і держави, контролю держави за дотриманням законів тощо. На погляд дослідника, це доведе світу прагнення України втілити в життя принципи гуманізму і демократії, головною метою якої є безумовне забезпечення прав і свобод людини та громадянина [2].

Д. Белов та О. Сестренкова розуміють принципи правової держави як головні ідеї, на яких ґрунтується її функціонування, ключові основи організації та діяльності. Вони мають віддзеркалювати загальнолюдські цінності, що сформульовані в міжнародних нормативних документах та закріплені на конституційному рівні [3]. В. Дербак та А. Дербак згодні із даним визначенням, додаючи, що такі принципи мають бути спрямовані на розвиток взаємовигідної взаємодії України з країнами Європейського Союзу (ЄС). Вчені визначають принципи правової держави як критерій співробітництва України з іншими державами в контексті обраного нею курсу на євроінтеграцію. Серед особливостей, що характерні принципам правової держави, дослідники визначають їхнє фундаментальне значення для організації державної влади і спрямованість на розбудову взаємовідносин з ЄС, походження таких принципів зі змісту міжнародних нормативно-правових документів та закріплення в Конституції України. Науковці наголошують, що законодавець може обирати різні способи нормативного закріплення принципів — вони можуть бути у повному обсязі виражені в окремій законодавчій нормі або ж виникати із низки різних правових норм. Таким чином, на практиці важливо не те, в якій частині закону закріплені принципи, а те, яку роль вони відіграють у правовому процесі, та який зміст закладений у них. Кожен принцип, закріплюючи певну функціональність, все ж працює в неподільному взаємозв'язку з іншими принципами, що полягає в їхній спрямованості на реалізацію та захист прав людей [4].

В контексті наміру України вступити до ЄС, Н. Загребельна та О. Бодня наголошують на тому, що необхідною передумовою цього є гарантування в країні принципу верховенства права. Для цього, як вважають дослідники, необхідно переосмислити існуючі уявлення з метою формування цінностей і законів за європейським зразком, тобто, орієнтуючись на розуміння права як прояву справедливості [5].

Слід зазначити, що у низці досліджень окремі принципи правової держави зазнають більш глибоко розкриття. Так, М. Оніщук зосереджує увагу на детальному тлумаченні принципу верховенства конституції. Як зауважує дослідник, через цей принцип розкривається основний принцип правової держави — верховенство права, який є споріднений принципу верховенства конституції, однак не тотожний йому [6]. Л. Крупнова розглядає принцип обов'язковості виконання судових рішень як один з найбільш важливих принципів правової держави. Дослідниця підтверджує свою позицію тезами із

Конституції України, зокрема стосовно того, що держава має відповідати за результати своєї діяльності, кожен має відшкодувати завдані ним збитки культурній спадщині та природі, а також тим, що судові рішення ухвалюються судами іменем України, а отже є обов'язковими до виконання на всій території країни. На погляд дослідниці, зауважене розкриває загальні та спеціальні складові зауваженого принципу через наголос на взаємній відповідальності держави і громадян [7]. М. Громовчук та Д. Белов вважають принцип гуманізму основоположним для побудови сучасної правової держави. Він розкривається через реалізацію та захист основних прав і свобод людини та громадянина, що, на сучасному етапі розвитку правової науки, знаходяться в центрі уваги як на національному, так і на міжнародному рівні. Водночас, вчені вважають сучасний підхід до визначення демократичних принципів декларативним, застарілим та таким, що потребує перегляду і пошуку нових підходів до забезпечення справедливості та рівності. Відповідно, існуюча система принципів має бути переосмислена з метою кращого захисту прав і свобод людей на основі таких принципів, дієвість яких підтверджена наукою та практикою. Це досягається через забезпечення єдності правотворчості, реалізації права та правопорядку загалом [8].

У закордонній, зокрема, європейській науковій літературі поняття правової держави часто передається через термін «rule of law», тобто, верховенство права фактично виступає синонімом правової держави. Як зазначає Р. Спано, верховенство права є конституційним принципом відповідно до Європейської конвенції з прав людини. Вченим зауважено тенденцію до посилення нормативного впливу даного принципу в прецедентному праві Суду, зокрема у справах, що стосуються незалежності судової влади. Саме незалежність судової влади розглянуто в роботі як основну органічну складову верховенства права [9].

Водночас, в окремих роботах закордонних дослідників міститься досить критична оцінка процесу глобалізації для правової держави. Деякі вчені не поділяють оптимізму щодо майбутніх переваг цього процесу для всіх без виключення країн — особливо для тих, що розвиваються. М. Чибунду зазначає, що поєднання принципів демократії, вільного ринку і верховенства права постає у літературі як безумовна передумова виходу держав, що розвиваються, «з тіні». Водночас, з дослідження вченого випливає, що процес глобалізації правової держави не може бути однорідним та універсальним для всіх. Слепе впровадження глобальних норм, на погляд автора, може не завжди враховувати локальні реалії і контексти, що призводить до проблем у країнах, що розвиваються. Зокрема, це може стосуватися посилення нерівності між розвиненими країнами та «периферією». Втручання глобальних сил у національні правові системи може навіть призводити до ослабленні їхнього суверенітету і незалежності. З цього випливає, що глобалізація має враховувати місцеві особливості й умови та бути гнучкою з метою уникнення негативних правових наслідків для країн, що розвиваються [10].

К. Керш висловлює схожий погляд, зауважуючи, що останнім часом конституційне міркування стає глобальним. На думку вченого, це актуалізує дискусію щодо значення самоврядування в рамках верховенства права в глобалізованому світі. Науковець вказує на активізацію дебатів щодо застосовності договорів і міжнародних угод, а також національного права до внутрішньодержавних правових спорів. Зокрема, загальний інтерес викликає обговорення значення іноземної громадської думки та рішень іноземних і міжнародних судів для прийняття конституційних рішень, включно з доцільністю «конституційних запозичень». При цьому, як зауважено у роботі, засудження «провінціалізму» та «правової ксенофобії» стало загально-прийнятим. Водночас, вчений вважає, що прихильники судової глобалізації свідомо просувають розмивання функцій і повноважень, закріплених у національних конституціях. Це є небезпечним для конституційного ладу, утворюючи загрозу традиційному розумінню конституційної влади. Хоча робота вченого стосується американської правової системи, окремі висновки можуть бути актуальними і для України — наприклад, тези стосовно впливу глобалізації на судову систему, що може утворювати нові виклики через просування певних економічних чи політичних інтересів [11].

Із зауваженого можна зробити висновок, що глобалізаційні процеси мають як переваги для правової системи України, в контексті утвердження принципу верховенства права, впровадження міжнародних норм та стандартів, протидії зловживаннями, так і певні недоліки, що пов'язані з послабленням національного суверенітету і неврахуванням місцевих умов. Таким чином, цей процес має бути гнучким та адаптованим до національних реалій. Дане дослідження прагне визначити ключові принципи правової держави, які мають бути втілені в життя в українській практиці, а також розкрити основні напрями впровадження таких принципів з урахуванням сучасних умов та викликів.

Метою статті є розкриття сутності правової держави та її основних принципів, а також пояснення важливості й основних напрямів упровадження таких принципів в українській практиці.

Виклад основного матеріалу. Термін «правова держава» є часто вживаним у сучасному правовому та політичному дискурсі. На думку німецького юриста Роберта фон Моля, який ввів поняття «правової держави» в наукову літературу, основоположним стовпом правової держави є свобода громадян, а сама держава має підпорядковуватися суспільству. Водночас, громадяни часто потребують допомоги з боку держави, і у цьому випадку варто зберігати баланс між захистом громадян і необхідними обмеженнями, не перетворюючи перше на останнє [12]. Отже, правова держава є суверенною, політико-територіальною організацією публічної влади, що засновується на принципах поваги до людини та недоторканності її прав і свобод, верховенства права та дотримання закону [13].

Погляди дослідників стосовно визначення України як правової держави у сучасних умовах суттєво різняться. Як зауважує В. Сичевський, концепція

правової держави фокусується на природі держави, що засновується на писаній конституції [1]. Деякі автори притримуються думки, що проголошення суверенітету та незалежності України є підставами вважати країну правовою. Ст. 1 Конституції України проголошує Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. Водночас, багато авторів висловлюють погляд, що це не є підставою вважати Україну дійсно правовою державою, адже зауважена вище стаття носить лише декларативний характер. При цьому проблема полягає не у відсутності відпо-відних правових норм, а у недосконалому механізмі їхньої реалізації [3]. Міжнародні та національні джерела права, як-от Статут Організації Об'єднаних Націй, Декларації про принципи міжнародного права, Статут Ради Європи, Лісабонська угода, Декларація про державний суверенітет України, Конституція України, кодекси та закони України, формують систему загальноновизнаних цінностей, що забезпечує співпрацю держав правовими та неправовими засобами. Водночас, на думку окремих дослідників, такий підхід не витримав випробування глобальними викликами — зокрема, пандемією COVID-19 та війною в Україні [14]. Це ставить під сумнів дієвість існуючої системи вирішення правових питань як на державному, так і на міжнародному рівні, засвідчуючи декларативність ряду положень, закріплених у вищезазначених документах.

Правовою можна визнати лише таку державу, що є суверенною і функціонує в громадянському суспільстві, де захист основних прав і свобод реально забезпечується юридичними засобами. Визнання держави як правової потребує наповнення цієї категорії реальним юридичним змістом, що полягає у визначенні основних принципів правової держави. Серед них слід виокремити верховенство права, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, поділ гілок влади, законність і висока правова культура серед громадян. На практиці наближення держави до того, щоб стати правовою, реалізується через державотворчу діяльність, спрямовану на реалізацію таких принципів. Процес формування правової держави характеризується прагненням суспільства до свободи через усвідомлене обмеження держави і змушення її до законності та поваги честі і гідності громадян як найвищих цінностей [3].

Принципи правової держави визначають підходи, які є спільними для усіх органів державної влади з метою реалізації прав людини. Це полягає у забезпеченні верховенства права, згідно з яким усі його суб'єкти мають підкорятися закону, який відображає природне право. Правова держава має забезпечувати безумовне дотримання закону у всіх сферах суспільного життя [1]. Закону властиві такі якості, як справедливість та гуманність, він закріплює невід'ємні права людей. Верховенство права є основним принципом правової держави, адже саме цей принцип вимагає дотримання законів не лише з боку громадян, а й з боку самої держави [3].

За індексом *WJP Rule of Law Index* [15] Україна посідає лише 89 місце серед включених у рейтинг 144 країн із оцінкою 0,49 (рис. 1). Для порівняння, на першому місці знаходиться Данія з оцінкою 0,9.

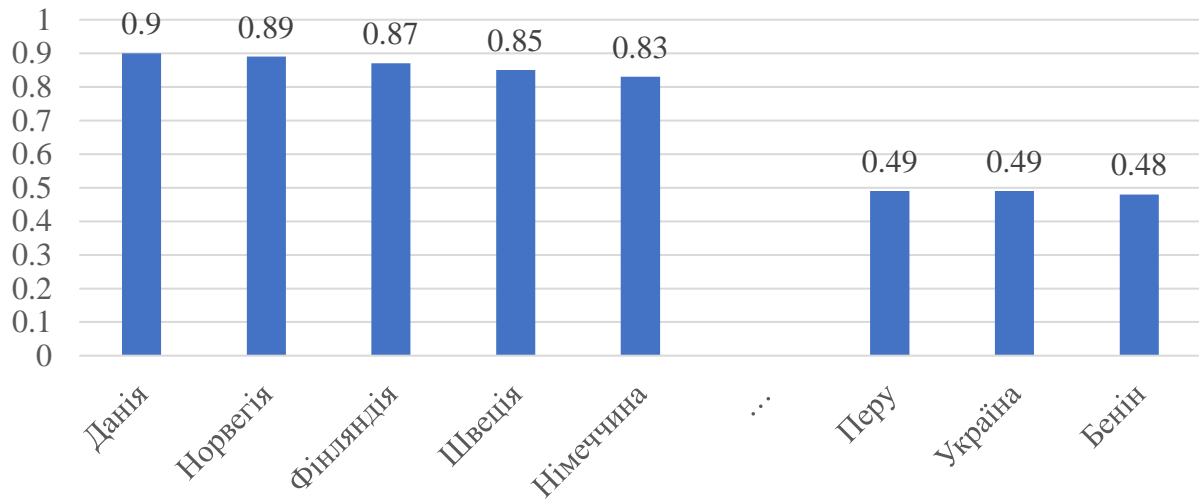

Рис. 1. Місце України за WJP Rule of Law Index [15]

Основними вимірами індексу є: обмеження повноважень уряду, відсутність корупції, відкритий уряд, основні права, порядок і безпека, забезпечення виконання нормативних актів, цивільне правосуддя та кримінальне правосуддя. Для кожного виміру визначається окрема оцінка. Оцінки України за зауваженими складовими індексу представлено на рисунку 2.

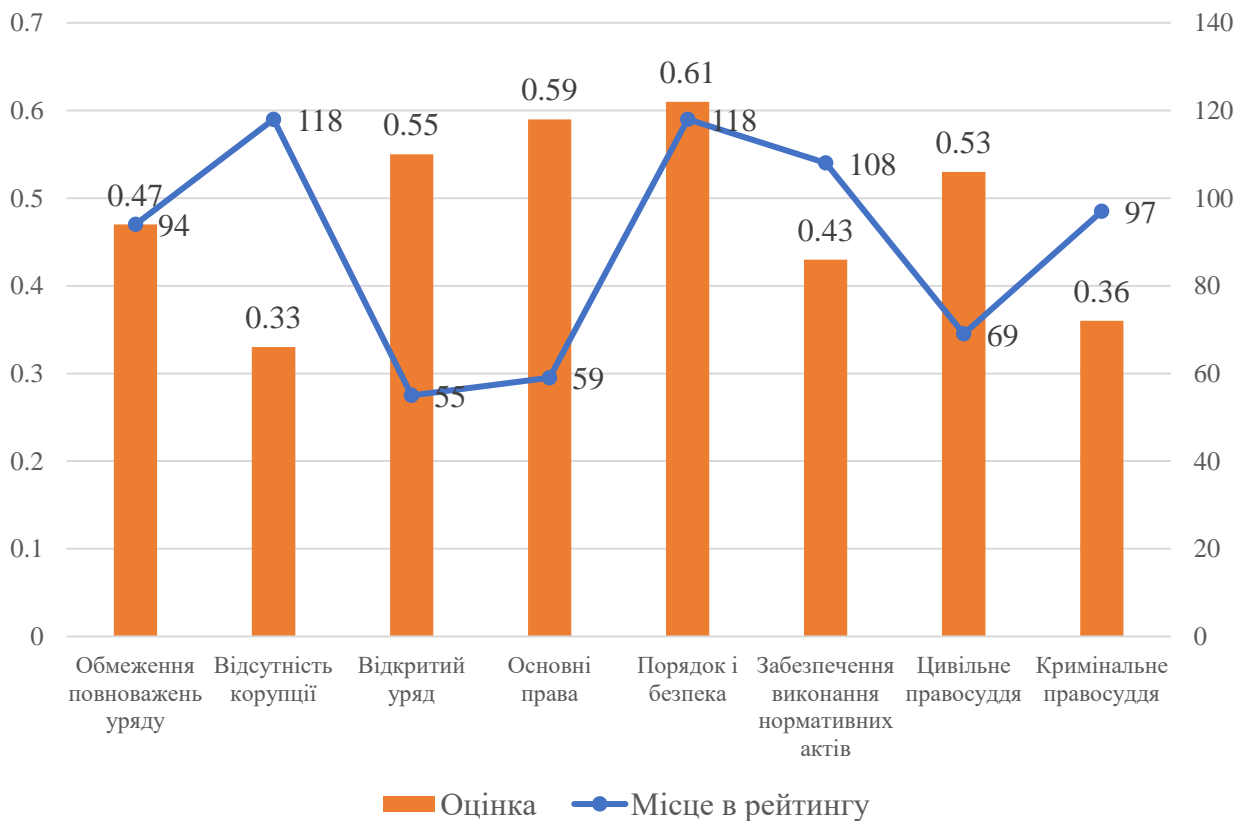

Рис. 2. Оцінки України за окремими складовими WJP Rule of Law Index [15]

Україна має досить невисокі місця в рейтингу за усіма оцінками. Особливе занепокоєння викликають такі виміри, як відсутність корупції, забезпечення виконання нормативних актів і кримінальне правосуддя. Таким чином, розвиток відповідних механізмів для ствердження принципів правової держави в Україні має, передусім, враховувати ці напрями, а саме: мінімізація корупції, забезпечення виконання нормативних актів усіма суб'єктами права й удосконалення системи кримінального правосуддя.

Українські юристи визначають забезпечення принципу верховенства права як основний напрямок побудови правової держави в Україні. Як зауважено у роботі М. Кравчука, в закордонній літературі поняття «верховенство права» та «правова держава» фактично ототожнюються. Поряд із цим, у роботі дослідника уточнено і ряд принципів або вимог, що існують для держави, яка прагне бути дійсно правовою, серед них:

- принцип реалізації і захисту основоположних прав людини та громадянина, забезпечення якого є вирішальним у розбудові взаємовідносин між державою і громадянами;
- принцип розподілу влади;
- принцип обмеження дискреційних повноважень влади;
- безумовне виконання конституційних положень (принцип верховенства Конституції);
- принцип визначеності нормативних приписів;
- принцип пропорційності;
- принцип правової безпеки;
- незалежність суду та суддів [12].

Зауважені принципи варто розкрити більш детально. Так, принцип реалізації і захисту основоположних прав людини та громадянина тісно пов'язаний із забезпеченням ключового принципу — верховенства права. Це передбачає гарантію дотримання і непорушність прав та свобод громадян, дотримання принципу взаємної відповідальності громадян і держави [1].

Ще однією особливістю правової держави є реалізація принципу розподілу влади. Він полягає в розподілі державної влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову, що попереджає концентрацію влади в одних руках і зловживання нею. Цей принцип реалізується завдяки існуванню системи стримувань та противаг, яка дозволяє кожній окремій гілці влади діяти відносно незалежно та не поширювати свої владні повноваження на інші гілки [1].

Принцип обмеження дискреційних повноважень полягає у визначенні певних границь, в межах яких держава може приймати рішення на свій розсуд. Обмеження дискреційних повноважень можливе із застосуванням спеціальних засобів — передбачених або не заборонених законом рамок, що уможливають вибір суб'єктами правозастосування одного з декількох варіантів, згідно з яким рішення у певних справах будуть відповідати вимогам законності, справедливості та розумності [16].

Принцип верховенства Конституції іноді розглядається як частина принципу верховенства права, проте, розглядаючи складові цього принципу, можна виявити певні відмінності. Так, компонентами принципу верховенства Конституції є первинність конституційного регулювання, гарантованість можливості громадянина звертатися за захистом своїх прав виключно на основі конституції та універсальність її норм [17].

Принцип визначеності нормативних приписів полягає у встановленні чітких вимог до підстав, цілей і змісту таких приписів. Особливо важливим цей принцип є у питаннях, пов'язаних із відповідальністю громадян, які мають передбачати правові наслідки своєї поведінки. Принцип пропорційності, у свою чергу, передбачає дотримання балансу між поставленими цілями та засобами їх досягнення. Відповідно до цього принципу загальний інтерес, яким керується держава, не може передбачати придушення свободи окремої особи. Принцип правової безпеки полягає у забезпеченні довіри громадян до свого правового становища [13].

При цьому розуміння принципів правової держави виходить за межі його законодавчого виразу, охоплюючи наступні компоненти: формування уявлення про принцип, відповідне закріплення в законодавстві та фактична реалізація принципів. Немає єдиного погляду щодо того, чи мають принципи правової держави бути обов'язково закріплені у Конституції. Деякі дослідники вважають, що такі принципи можуть мати вплив на практику правозастосування навіть без відповідного закріплення. Безумовним є те, що суспільні потреби виникають і розвиваються незалежно від волі законотворців. Визнання цього є основним підґрунтям для розвитку дійсно правової держави [3].

На думку В. Сичевського, правова держава неможлива без достатнього рівня політичної і правової свідомості громадян, їхньої участі в політичному житті. Необхідними умовами для забезпечення належного рівня правосвідомості є високий загальнокультурний рівень, а також закріплення демократичних принципів в усіх сферах життя людей. На думку вченого, саме ідея правової держави є центральною для сучасних українців, про що свідчать революції 2004 та 2014 років, які мали на меті наближення до режиму правової держави через протидію свавілля владної верхівки [1].

Окрім того, формування правової держави і забезпечення виконання окреслених вище принципів в умовах глобалізації неможливо уявити без сприяння міжнародних учасників. Та з огляду на зауважену вище неефективність міжнародних механізмів вирішення правових питань на сучасному етапі, роль міжнародних учасників має бути переглянута. Необхідною є нова концепція бачення міжнародних організацій і їх місця у формуванні правопорядку та забезпеченні верховенства права. Відповідно, загальноновизнані цінності в сучасних умовах мають бути перероблені в систему правових ідей, виражених у принципах права, виконання яких забезпечується лише дієвими правовими засобами. Порушення таких принципів має тлумачитися

читися як неправомірні дії, що тягнуть за собою пряму юридичну відповідальність. Відповідні положення мають бути закріплені як у національному, так і в міжнародному законодавстві, забезпечуючи виконання принципу верховенства права. Основним проявом та ознакою верховенства права є забезпечення прав людини, механізм реалізації яких має бути належним чином закріплений у процесуальних нормах права, чітко визначених у законодавстві та якісно сформованих [14].

Підсумовуючи зауважене, доцільно узагальнити основні ознаки правової держави, які можна поділити на соціально-змістовні та формальні. До соціально-змістовних належать:

- закріплення основоположних прав людини в законодавстві;
- чинні закони мають відображати погляди й інтереси більшості або всього населення;
- відносини між державою і громадянами мають передбачати виконання принципів «дозволено все, що не заборонено» та «заборонено все, що не дозволено»;
- держава і громадяни мають бути взаємно відповідальними;
- забезпечення високого рівня правової свідомості громадян, обізнаність із чинним законодавством і вміння використовувати закони у повсякденному житті на практиці.

Серед формальних ознак правової держави слід виокремити:

- розподіл влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки та їх підпорядкованість закону;
- закріплення ефективних процесуальних норм права, які надаватимуть особам належний рівень юридичної захищеності, забезпечуватимуть рівність перед законом, охорону та захист основоположних прав людини і громадянина;
- забезпечення поваги до судових органів і їхнього високого положення в суспільному та державному житті;
- виконання законів як громадянами, так і, що особливо важливо, державними та місцевими органами влади [18].

Висновки. В процесі дослідження було визначено, що реалізація принципу верховенства права та захист прав і свобод людини та громадянина є ключовими умовами розбудови сучасної правової держави. При цьому важливо враховувати, що потреби громадян змінюються незалежно від волі законотворця, що в сучасному людиноцентричному підході до глобального світового розвитку має бути безумовно враховане.

Міжнародний досвід є цінним джерелом удосконалення національного права та утвердження принципів правової держави, зокрема, з урахуванням євроінтеграційного напрямку, який обрала Україна. Водночас, гармонізація національного права із міжнародними нормами має враховувати національні інтереси і не допускати послаблення національного суверенітету чи незалеж-

ності. Більше того, самі по собі міжнародні стандарти, закріплені в численних міжнародних нормативних актах, мають бути переглянуті з урахуванням сучасних викликів. Ці норми мають носити не лише декларативний характер, а забезпечувати виконання принципів правової держави через удосконалення положень щодо відповідальності за порушення.

Основними шляхами впровадження принципів правової держави для України є гармонізація національного законодавства із європейським з урахуванням національних інтересів, підвищення правосвідомості громадян України, покращення вмінь користуватися законами в реальному житті, зокрема, для захисту власних прав і свобод, а також удосконалення механізмів реалізації прав та обов'язків усіх суб'єктів права. Окрім того, розвиток відповідних механізмів для посилення принципів правової держави в Україні має, передусім, враховувати такі напрями, як: мінімізація корупції, забезпечення виконання нормативних актів усіма суб'єктами права, вдосконалення системи кримінального правосуддя. Подальші напрями досліджень можуть стосуватися формування пропозицій із розвитку та впровадження зауважених вище механізмів на національному і міжнародному рівнях.

Література:

1. Сичевський В. Суспільна правосвідомість, правова держава та концепція прав людини. *Академічні візії*. 2022. № 14. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10202683> (дата звернення: 15.10.2024).
2. Левчук В. Д. Поняття та ознаки правової держави. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків, 2019. С. 121–123. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/57.pdf (дата звернення: 15.10.2024).
3. Белов Д. М., Сестренкова О. Принципи правової держави: конституційно-правовий вимір. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. № 1. С. 26–33. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30694/1/Белов%20Д.М.%2c%20Сестренкова%20О..pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
4. Дербак В. І., Дербак А. П. Фундаментальні принципи функціонування правової держави в Україні як критерій взаємовигідного співробітництва з країнами ЄС: філософсько-правові засади. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 72, ч. 2. С. 247–251. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.78> (дата звернення: 15.10.2024).
5. Загребельна Н., Бодня О. В. Верховенство права як фундаментальний принцип сучасної правової держави. *Legal Bulletin*. 2020. № 1. С. 43–48. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/283/230> (дата звернення: 15.10.2024).
6. Оніщук М. Верховенство Конституції України як засадничий принцип правової держави. *Віче*. 2010. № 18. С. 6–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2010_18_4 (дата звернення: 15.10.2024).
7. Крупнова Л. Обов'язковість виконання судових рішень як принцип правової держави. *Юридична Україна*. 2013. № 7. С. 8–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2013_7_4 (дата звернення: 15.10.2024).
8. Громовчук М. В., Белов Д. М. Принцип гуманізму, як основоположний принцип побудови сучасної правової держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. № 65. С. 57–60. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.9> (дата звернення: 15.10.2024).

9. Spano R. The rule of law as the lodestar of the European Convention on Human Rights: The Strasbourg Court and the independence of the judiciary. *European Law Journal*. 2021. Vol. 27. No. 1–3. P. 211–227. URL: <https://doi.org/10.1111/eulj.12377> (дата звернення: 15.10.2024).
10. Chibundu M. O. Globalizing the rule of law: Some thoughts at and on periphery. *Indiana Journal Global Legal Studies*. 1999. Vol. 7. P. 79–116. URL: https://digitalcommons.law.umaryland.edu/fac_pubs/386/ (дата звернення: 15.10.2024).
11. Kersch K. I. The “Globalized Judiciary” and the rule of law. *The Good Society*. 2004. Vol. 13. No. 3. P. 17–23. URL: <https://doi.org/10.1353/gso.2005.0021> (дата звернення: 15.10.2024).
12. Кравчук М. Сутність правової держави та основні напрямки побудови її в Україні: теоретико-правове дослідження. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 4. С. 37–43. URL: <http://dx.doi.org/10.35774/app2023.04.037> (дата звернення: 15.10.2024).
13. Мельник Є. М. Правова держава в Україні: перспективи становлення і механізми реалізації. *Держава та регіони: Серія: Право*. 2008. № 3. С. 5–11.
14. Вадімов А. Верховенство права: ознаки, чинники, складові. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 29 лютого 2024 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 618–621. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13961/1/96.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
15. WJP Rule of Law Index. Countries Scored by Overall Score. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2023/Ukraine/> (дата звернення: 15.10.2024).
16. Жильцов О. Л. Правові засоби обмеження дискреційних повноважень. *Юридичний Бюлетень*. 2020. № 13. С. 9–16. URL: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.13.01> (дата звернення: 15.10.2024).
17. Сароян Р. М. Концептуалізація верховенства конституції: науковий дискурс та правова традиція. *Теорія та практика конституціоналізму: вітчизняний і зарубіжний досвід* : матеріали Регіон. наук.-практ. семінару, присвяч. 25-й річниці прийняття Конституції України (м. Дніпро, 17 червня 2021 р.). Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 110–113. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/8471/1/34.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).
18. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/3353> (дата звернення: 15.10.2024).

References:

1. Sychevskyi, V. (2022). Suspilna pravovidomist, pravova derzhava ta kontseptsiiia prav liudyny [Public legal awareness, the rule of law and the concept of human rights]. *Akademichni vizii – Academic visions*, (14). Retrieved from <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10202683> [in Ukrainian].
2. Levchuk, V. D. (2019). Poniattia ta oznaky pravovoi derzhavy [Concepts and signs of the rule of law]. *Pravookhoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoriko-pravovi problem – Law enforcement function of the state: theoretical-methodological and historical-legal problems*, 121–123. Retrieved from https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/57.pdf [in Ukrainian].
3. Bielov, D. M., & Sestrenkova, O. (2016). Pryntsypy pravovoi derzhavy: konstytutsiino-pravovyi vymir [Principles of the rule of law: constitutional and legal dimension]. *Konstytutsiino-pravovi akademichni studii – Constitutional and legal academic studies*, (1), 26–33. Retrieved from <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30694/1/Белов%20Д.М.%2c%20Сестренкова%20О..pdf> [in Ukrainian].
4. Derbak, V. I., & Derbak, A. P. (2022). Fundamentalni pryntsypy funktsionuvannia pravovoi derzhavy v Ukraini yak kryterii vzaiemovyhidnoho spivrobotnytstva z krainamy YeS: filozofsko-pravovi zasady [Fundamental principles of the functioning of the rule of law in Ukraine as a criterion for mutually beneficial cooperation with EU countries: philosophical and legal principles]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 72(2), 247–251. Retrieved from <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.78> [in Ukrainian].

5. Zahrebelna, N., & Bodnia, O. V. (2020). Verkhovenstvo prava yak fundamentalnyi pryntsyp suchasnoi pravovoi derzhavy [The rule of law as a fundamental principle of the modern legal state]. *Legal Bulletin*, (1), 43–48. Retrieved from <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/283/230> [in Ukrainian].
6. Onishchuk, M. (2010). Verkhovenstvo Konstytutsii Ukrainy yak zasadnychi pryntsyp pravovoi derzhavy [The supremacy of the Constitution of Ukraine as a fundamental principle of the rule of law]. *Viche*, (18), 6–7. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2010_18_4 [in Ukrainian].
7. Krupnova, L. (2013). Oboviazkovist vykonannya sudovykh rishen yak pryntsyp pravovoi derzhavy [Mandatory execution of court decisions as a principle of the rule of law]. *Yurydychna Ukraina – Legal Ukraine*, (7), 8–13. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2013_7_4 [in Ukrainian].
8. Hromovchuk, M. V., & Bielov, D. M. (2021). Pryntsyp humanizmu, yak osnovopolozhnyi pryntsyp pobudovy suchasnoi pravovoi derzhavy [The principle of humanism as the fundamental principle of building a modern legal state]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, (65), 57–60. Retrieved from <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.9> [in Ukrainian].
9. Spano, R. (2021). The rule of law as the lodestar of the European Convention on Human Rights: The Strasbourg Court and the independence of the judiciary. *European Law Journal*, 27(1–3), 211–227. Retrieved from <https://doi.org/10.1111/eulj.12377>
10. Chibundu, M. O. (1999). Globalizing the rule of law: Some thoughts at and on periphery. *Indiana Journal Global Legal Studies*, 7, 79–116. Retrieved from https://digitalcommons.law.umaryland.edu/fac_pubs/386/
11. Kersch, K. I. (2004). The “Globalized Judiciary” and the rule of Law. *The Good Society*, 13(3), 17–23. Retrieved from <https://doi.org/10.1353/gso.2005.0021>
12. Kravchuk, M. (2023). Sutnist pravovoi derzhavy ta osnovni napriamky pobudovy yii v Ukraini: teoretyko-pravove doslidzhennia [The essence of the rule of law and the main directions of its construction in Ukraine: a theoretical and legal study]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual problems of jurisprudence*, (4), 37–43. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.35774/app2023.04.037> [in Ukrainian].
13. Melnyk, Ye. M. (2008). Pravova derzhava v Ukraini: perspektyvy stanovlennia i mekhanizmy realizatsii [The rule of law in Ukraine: prospects for development and implementation mechanisms]. *Derzhava ta rehiony – State and regions*, (3), 5–11. [in Ukrainian].
14. Vadimov, A. (2024). Verkhovenstvo prava: oznaky, chynnyky, skladovi [Rule of law: signs, factors, components]. *Verkhovenstvo prava: doktryna i praktyka v umovakh suchasnykh svitovykh vyklykiv – The rule of law: Doctrine and practice in the conditions of modern world challenges* : Proceedings of the International Scientific and Practical Conference. (pp. 618–621). Dnipro : DDUVS. Retrieved from <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13961/1/96.pdf> [in Ukrainian].
15. World Justice Project. (n.d.). *WJP Rule of Law Index: Countries scored by overall score*. Retrieved from <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2023/Ukraine/>
16. Zhylytsov, O. L. (2020). Pravovi zasoby obmezhenia dyskretsiinykh povnovazhen [Legal means of limiting discretionary powers]. *Yurydychnyi Biuletyn – Legal Bulletin*, (13), 9–16. Retrieved from <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.13.01> [in Ukrainian].
17. Saroian, R. M. (2021). Kontseptualizatsiia verkhovenstva konstytutsii: naukovyi dyskurs ta pravova tradytsiia [Conceptualizing the supremacy of the constitution: scientific discourse and legal tradition]. *Teoriia ta praktyka konstytutsionalizmu: vitchyzniani i zarubizhnyi dosvid» – Theory and practice of constitutionalism: domestic and foreign experience* : Proceedings of the Regional scientific and practical seminar. (pp. 110–113). Dnipro : DDUVS. Retrieved from <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/8471/1/34.pdf> [in Ukrainian].
18. Rabinovych, P. M. (2021). *Osnovy teorii ta filosofii prava : navch. posibnyk [Fundamentals of the theory and philosophy of law: teaching manual]*. Lviv: Vyd-vo LOBF «Medytsyna i pravo». Retrieved from <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/3353> [in Ukrainian].

